

۲۵۹۱۲

دانشگاه تربیت معلم تهران

مرکز اختراعات و مدارک علمی ایران
تسلیه مدارک

دانشکده علوم تربیتی - گروه روانشناسی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد روان شناسی تربیتی

موضوع :

«بررسی رابطه بین نگرش نسبت به شیوه‌های فرزندپروری مادر
(اقتدار منطقی، استبدادی، آزادگذاری) با مکان کنترل و پیشرفت تحصیلی
در دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی

استاد راهنما :

سرکار خانم دکتر مهرناز شهرآرای

استاد مشاور :

جناب آقای دکتر محمدنقی فراهانی

پژوهشگر :

حجتا... مهرافرز

ک 3632

تیرماه ۱۳۷۸

۲۵۹۸۲

بسمه تعالی

این پایان نامه در تاریخ ۷۸/۴/۲۱ تحت عنوان بررسی رابطه بین نگرش نسبت به شیوه های فرزند پروری مادر (اقتدار منطقی ، استبدادی، آزادگذاری) با مکان کنترل و پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی در حضور هیئت داوران مطرح و با نمره ۱۹ و درجه عالی مورد قبول واقع شد.

هیئت داوران:

- ۱- استاد راهنما: دکتر مهرانز شهرآرای
- ۲- استاد مشاور: دکتر محمدنقی فراهانی
- ۳- استاد داور: دکتر احمد به پژوه
- ۴- استاد داور: دکتر علیرضا مرادی
- ۵- مدیرگروه و نماینده شورای تحصیلات تکمیلی دکتر محمدنقی فراهانی

«مختصری از زندگینامه تمصیلی پژوهشگر»

سال ۱۳۴۸ در دهستان گودین از توابع شهرستان
کنگاور، متولد شدم. در سال ۱۳۵۴ تحصیلات ابتدایی
را شروع نمودم و سال ۱۳۶۶ در رشته الکتروتکنیک
(برق) دوره متوسطه را به اتمام رسانیدم و همان سال در
رشته دبیری حرفه و فن راهنمایی در مرکز تربیت معلم شهید
مطهری کرمانشاه پذیرفته شده و سال ۱۳۶۸ موفق به اخذ
فوق دیپلم در رشته مذکور شدم. سال ۱۳۶۹ در دوره
کارشناسی علوم تربیتی (گرایش مدیریت و برنامه ریزی
آموزشی) دانشگاه پیام نور همدان پذیرفته و در بهمن ماه
۱۳۷۳ فارغ التحصیل شدم. بعد از این دوره، سال
۱۳۷۵ در رشته روانشناسی تربیتی دانشگاه تربیت معلم
تهران پذیرفته شدم و در تیرماه ۱۳۷۸ با دفاع از این
پایان نامه موفق به اخذ درجه کارشناسی ارشد گردیدم.

پیشگفتار و قدردانی

معلم، حماسه‌ای به دیرپایی ابدیت و به زیبایی آفرینش، در دنیای سرسام‌گرفته امروزه پاسدار معنویت‌های دیرینه. رشته استوار پیوند جانها، عامل جریان لایزال معرفتها به دل‌های مشتاقان، گذشت زمان موهایش را سپید و دستانتش را لرزان می‌کند. اما هیچگاه میدان نبرد را ترک نمی‌گویند، درنگ نمی‌کند، که درنگ بانگ «مرگ» است. آن که به شاگردان خود همگامی با زمان را می‌آموزد، چگونه می‌تواند پذیرای «جُمبود» باشد (دیهمی، ۱۳۵۶؛ نقل از تقی‌پور ظهیر، ۱۳۶۸، ص ۲۰۰).

با اعتراف به اینکه واژه‌ها و جملات همواره از انعکاس احساسات اصیل ناتوان است، بدینوسیله صمیمانه از زحمات، دقت‌نظر، ریزبینی، حوصله و بردباری استاد فرزانه‌ام سرکار خانم دکتر مهرناز شهرآرای که محضرش مکتبی است از انسان دوستی و نثار محبت، سپاسگزاری می‌نمایم.

همچنین از زحمات صادقانه جناب آقای دکتر محمدنقی فراهانی که با راهنمایی‌های حکیمانه خویش موجبات شکل‌گیری این دفتر را فراهم نمودند تشکر می‌نمایم و آرزو مندم که هُمای ساعات هماره سایه‌گستر وجود این عزیزان بوده و گلبن لبانشان همیشه به غنچه خنده آذین بسته باشد.

بر خود فرض می‌دانم قدردان زحمات و تلاش تمامی عزیزانی (حاج آقا طلایی، آقای عزت‌اله مهرافروز، آقای مهدی ترکاشوند، ریاست محترم اداره، مدیران، معاونان و معلمان گرامی واحدهای آموزشی اداره آموزش و پرورش منطقه ۱۷ شهر تهران و ...) که به گونه‌ای حقیر را در انجام این پژوهش یاری نمودند، باشم.

تقدیر به!

زحمات صادقانه پدر و مادرم

صبوری همسرم

لبخند دخترانم الهه و راحله

چکیده

این پژوهش تحت عنوان بررسی رابطه بین نگرش نسبت به شیوه‌های فرزندپروری مادر (اقتدارمنطقی، استبدادی، آزادگذاری) با مکان کنترل و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی منطقه ۱۷ آموزش و پرورش شهر تهران در سال تحصیلی ۷۶-۷۷، انجام شد.

هدف از اجرای پژوهش، بررسی رابطه بین نگرشهای شیوه فرزندپروری مادر با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز، بررسی رابطه بین نگرشهای شیوه‌های فرزندپروری مادر با مکان کنترل دانش‌آموز، بررسی رابطه بین مکان کنترل دانش‌آموز با پیشرفت تحصیلی او، و در نهایت بررسی رابطه بین نگرشهای شیوه‌های فرزندپروری مادر و مکان کنترل دانش‌آموز با پیشرفت تحصیلی بوده است.

جامعه پژوهشی عبارت بودند از کلیه دانش‌آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی منطقه ۱۷ آموزش و پرورش شهر تهران و نیز مادران باسواد آنها. از جامعه فوق، ۳۹۸ نفر از طریق نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای بعنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌های مربوط به نگرشهای شیوه‌های فرزندپروری مادر، از پرسشنامه اقتدار والدین بورای و برای سنجش جهت‌گیری کنترل درونی و بیرونی دانش‌آموزان از پرسشنامه مکان کنترل درونی - بیرونی نوویکی - استریکلند استفاده شد. داده‌های مربوط به متغیر پیشرفت تحصیلی (معدل کل، نمره علوم، نمره ریاضی) از کارنامه تحصیلی دانش‌آموزان استخراج شد.

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها با کمک نرم‌افزار SPSS، روشهای آماری توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (تحلیل رگرسیون گام به گام) مورد استفاده قرار گرفت. تحلیل آماری داده‌ها نشان داد بین نگرش شیوه فرزندپروری مادر (اقتدار منطقی) با پیشرفت تحصیلی (معدل کل و نمره علوم) دانش‌آموز رابطه مثبت و معنی‌دار و بین نگرش شیوه فرزندپروری (استبدادی) مادر

رابطه منفی و معنی دار وجود دارد. بین نگرشهای شیوه‌های فرزندپروری (اقتدارمنطقی، آزادگذاری، استبدادی) مادر و پیشرفت تحصیلی (نمره ریاضی) رابطه‌ای مشاهده نشد. بین نگرش شیوه فرزندپروری (آزادگذاری) مادر و پیشرفت تحصیلی (معدل کل، نمره علوم، نمره ریاضی) رابطه‌ای مشاهده نشد. بین نگرشهای شیوه‌های فرزندپروری مادر (اقتدارمنطقی، آزادگذاری، استبدادی) و مکان کنترل دانش آموز رابطه‌ای مشاهده نشد. بین مکان کنترل دانش آموز و پیشرفت تحصیلی (معدل کل، نمره علوم) رابطه منفی و معنی دار مشاهده شد ولی بین مکان کنترل دانش آموز و پیشرفت تحصیلی (نمره ریاضی) رابطه‌ای مشاهده نشد.

همچنین از بین متغیرهای نگرشهای شیوه‌های فرزندپروری مادر (اقتدارمنطقی، آزادگذاری، استبدادی) و مکان کنترل؛ مکان کنترل دانش آموز، بیشترین سهم را در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی (معدل کل، نمره علوم) او دارد. نتایج براساس بنیان‌های نظری بحث و نتیجه‌گیری شده است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
.....	تقدیم
.....	تشکر و قدردانی
الف - ب	چکیده
یک	فهرست مطالب
ده	فهرست جدولها

فصل اول: مقدمه

.....	الف) بیان کلی مسأله	۲
.....	ب) بیان هدفها، فرضیه‌ها	۴
.....	ب - ۱) هدف کلی	۴
.....	ب - ۲) فرضیه‌های تحقیق	۴
.....	ب - ۲ - ۱) فرضیه‌های اصلی	۴
.....	ب - ۲ - ۲) فرضیه‌های فرعی	۵
.....	پ) تعریف اصطلاحات	۶
.....	پ - ۱) شیوه‌های فرزندپروری	۶
.....	پ - ۱ - ۱) تعریف نظری	۶
.....	- شیوه اقتدار منطقی	۶
.....	- شیوه استبدادی	۶
.....	- شیوه آزادگذاری	۶
.....	پ - ۱ - ۲) تعریف عملیاتی	۷
.....	پ - ۲) مکان کنترل	۸

عنوان	صفحه
پ - ۲ - ۱) تعریف نظری	۸
پ - ۲ - ۲) تعریف عملیاتی	۸
پ - ۳) پیشرفت تحصیلی	۸
پ - ۳ - ۱) تعریف نظری	۸
پ - ۳ - ۲) تعریف عملیاتی	۹
ت (خلاصه‌ای از فصول آینده	۱۰

فصل دوم: بررسی پیشینه پژوهش

الف) پیشرفت تحصیلی: تعریف، معیارها و عوامل تأثیرگذار	۱۲
تعریف	۱۲
ملاکها	۱۳
عوامل تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی	۱۴
ب (خانواده	۱۷
ب - ۱) مقدمه	۱۷
ب - ۲) ابعاد شیوه‌های فرزندپروری	۱۹
ب - ۲ - ۱) بُعد «گرم» بودن والدین	۱۹
ب - ۲ - ۱ - ۱) پاسخگو بودن	۲۰
ب - ۲ - ۱ - ۲) تحسین	۲۰
ب - ۲ - ۱ - ۳) جلوه‌ای از عواطف (هیجانات) مثبت	۲۰
ب - ۲ - ۲) کنترل؛ بُعدی بحث‌انگیز	۲۱
ب - ۲ - ۲ - ۱) شکل‌های مؤثر کنترل والدین	۲۲
الف) تنظیم مجموعه‌ای از انتظارات بالا برای کودکان و آموزش و	

عنوان	صفحه
تربیت کودکان برای بدست آوردن این انتظارات	۲۲
ب (تأکید مستمر بر قوانین	۲۲
ج (برقراری ارتباط باز بین کودکان و والدین	۲۳
د (اعمال مدیریت موقعیتی	۲۳
ب - ۲ - ۲ (شکلهای غیر مؤثر کنترل والدین	۲۳
ب - ۲ - ۳ (بُعد «تعهد» و «دخیل شدن» والدین	۲۵
ب - ۲ - ۴ (الگوهای بامریند از شیوه‌های فرزندپروری	۲۶
الف) والدین دارای اقتدار منطقی	۲۷
ب (والدین مستبد	۲۷
ج (والدین آزادگذار	۲۸
د (والدین افراطی (زیاده‌رو) و والدین مسامحه‌کار (سهل‌انگار) ..	۲۹
ب - ۲ - ۵ (الگوهای جدید فرزندپروری بامریند	۳۰
الف) اقتدار منطقی	۳۰
ب (مردم سالار	۳۱
ج (غیر آمرانه (غیر دستور دهنده)	۳۱
د (استبدادی - آمرانه	۳۱
هـ (غیر استبدادی - آمرانه	۳۱
و (غیر متعهد (غیر درگیر)	۳۱
ز (محبت (مهربانی) کافی	۳۱
ب - ۲ - ۶ (ابزارهای سنجش شیوه‌های فرزندپروری	۳۱
الف) پرسشنامه شیوه‌های فرزندپروری	۳۲
ب (پرسشنامه شیوه اقتدار منطقی والدین	۳۲

عنوان	صفحه
ج (پرسشنامه گزارش کودکان از رفتار والدین.....	۳۲
د (پرسشنامه شکل رفتار والدین.....	۳۳
ه (پرسشنامه اقتدار والدین.....	۳۳
ب - ۲ - ۷) نگرش‌های فرزندپروری - عمل فرزندپروری.....	۳۳
ج (مکان کنترل.....	۳۵
ج - ۱) مفاهیم و اصول در نظریه یادگیری اجتماعی راتر.....	۳۵
ج - ۲) مکان کنترل درونی - بیرونی.....	۳۸
ج - ۳) تحول شخصیت از دیدگاه راتر.....	۳۹
ج - ۴) جنبه‌های منفی در مکان کنترل.....	۴۰
ج - ۴ - ۱) پیامدهای شخصی.....	۴۲
ج - ۴ - ۲) پیامدهای بین فردی و اجتماعی منفی.....	۴۲
ج - ۵) بررسی تحول مکان کنترل.....	۴۳
ج - ۶) ابزارهای مختلف اندازه‌گیری سازه مکان کنترل.....	۴۴
د (رابطه شیوه‌های فرزندپروری با پیشرفت تحصیلی.....	۴۷
د - ۱) جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۵۵
ه (رابطه شیوه‌های فرزندپروری با مکان کنترل.....	۵۶
ه - ۱) جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۶۴
و (رابطه مکان کنترل و پیشرفت تحصیلی.....	۶۵
و - ۱) جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۷۰
ز (رابطه شیوه‌های فرزندپروری با مکان کنترل و پیشرفت تحصیلی.....	۷۱

عنوان	صفحه
فصل سوم: روش پژوهش	
الف) متغیرهای پژوهش	۷۴
الف - ۱) متغیرهای مستقل	۷۴
الف - ۱ - ۱) نگرش نسبت به شیوه‌های فرزندپروری مادر	۷۴
الف - ۱ - ۲) مکان کنترل دانش آموز	۷۴
الف - ۲) متغیر وابسته	۷۴
الف - ۲ - ۱) مکان کنترل دانش آموز	۷۴
الف - ۲ - ۲) پیشرفت تحصیلی	۷۴
ب) جامعه پژوهشی، نمونه آماری و روش نمونه برداری	۷۵
ب - ۱) جامعه پژوهش	۷۵
ب - ۲) نمونه آماری و روش نمونه برداری	۷۵
ج) روش پژوهش	۷۶
د) ابزارهای گردآوری اطلاعات و شاخص‌های روان‌سنجی	۷۶
د - ۱) پرسشنامه اقتدار والدین	۷۶
شاخصهای روان‌سنجی	۷۸
روایی	۷۸
پایایی	۷۹
تهیه نسخه فارسی	۷۹
نمره گذاری	۸۰
د - ۲) مقیاس مکان کنترل نوویکی - استریکلند	۸۰
شاخصهای روان‌سنجی	۸۱
روایی	۸۱

صفحه	عنوان
۸۳	پایایی.....
۸۴	تهیه نسخه فارسی.....
۸۴	نمره گذاری.....
۸۴	د - ۳) کارنامه تحصیلی.....
۸۵	ه) شیوه اجرای تحقیق.....
۸۵	مرحله اول.....
۸۶	مرحله دوم.....
۸۷	مرحله سوم.....
۸۷	مرحله چهارم.....
۸۷	و) روشهای آماری تحلیل دادهها.....
۸۷	و - ۱) ویژگیها و مقیاس اندازه گیری دادهها.....
۸۸	و - ۲) روش آماری تحلیل دادهها.....
۸۸	و - ۲ - ۱) روش آماری توصیفی.....
۸۸	و - ۲ - ۲) روش آمار استنباطی.....

فصل چهارم: یافته‌های پژوهش

۹۰	الف) تحلیل توصیفی.....
۹۲	ب) تحلیل استنباطی.....
۹۲	- فرضیه‌های اصلی.....
۹۲	ب - ۱) بین نگرشهای شیوه‌های فرزند پروری مادر و پیشرفت تحصیلی (معدل کل) دانش آموز رابطه وجود دارد.....
۹۲	ب - ۲) بین نگرشهای شیوه‌های فرزند پروری مادر و مکان کنترل

عنوان	صفحه
دانش آموز رابطه وجود دارد	۹۳
ب - ۳) بین مکان کنترل دانش آموز و پیشرفت تحصیلی (معدل کل) او	
رابطه وجود دارد.	۹۴
ب - ۴) بین نگرشهای شیوه‌های فرزندپروری مادر، مکان کنترل	
دانش آموز با پیشرفت تحصیلی دانش آموز رابطه وجود دارد.	
- پرسشهای پیگیری	۹۴
- فرضیه‌های فرعی	۹۸
ب - ۵) بین نگرشهای شیوه‌های فرزندپروری مادر و پیشرفت تحصیلی	
(نمره علوم) دانش آموز رابطه وجود دارد.	۹۹
ب - ۶) بین نگرشهای شیوه‌های فرزندپروری مادر و پیشرفت تحصیلی	
(نمره ریاضی) دانش آموز رابطه وجود دارد.	۹۹
ب - ۷) بین مکان کنترل دانش آموز و پیشرفت تحصیلی (نمره علوم) او	
رابطه وجود دارد	۱۰۰
ب - ۸) بین مکان کنترل دانش آموز و پیشرفت تحصیلی (نمره ریاضی) او	
رابطه وجود دارد	۱۰۱
ب - ۹) بین نگرشهای شیوه‌های فرزندپروری مادر، مکان کنترل	
دانش آموز با پیشرفت تحصیلی (نمره علوم) دانش آموز رابطه وجود	
دارد	۱۰۲
ب - ۱۰) بین نگرشهای شیوه‌های فرزندپروری مادر، مکان کنترل	
دانش آموز با پیشرفت تحصیلی (نمره ریاضی) دانش آموز رابطه	
وجود دارد	۱۰۷